

ORWELL, ŽIVLJENJE V RESNICI

Aljoša Kravanja

Življenje Erica Blaira je zgodba nenehnih prekinitev. Leta 1922 se po zaključku povprečne akademske kariere na presenečenje svoje družine odloči odseliti v Burmo, kjer pet let služi kot policist Britanskega imperija. V poznih dvajsetih se postavi na drug konec palice in prične živeti – po svoji lastni, zavestni odločitvi – življenje klateža, boema. Po letu klošarjenja po beznicah in ulicah Londona se preseli v Pariz, kjer se preživlja s poučevanjem angleščine in občasnim pisanjem (med njegovimi znanci je tudi Henry Miller). In ko se zdi, da se po poroki leta 1936 njegovo življenje končno prične umirjati, se še isto leto odloči prekiniti s svojim, do tedaj skrajno nepolitičnim življenjem, potopljenim v intimo preizkusov s sami seboj: decembra odpotuje v Španijo, kjer se prebujata državljanska vojna. S svojim bojem proti fašizmu se Blair poskuša izogniti očitku, ki ga je sam kasneje naslovil na Dickensa: da je navkljub vsemu svojemu poznavanju človeške in posebej proletarske bede ostal zunaj vsakršnega političnega angažmaja. Toda ne smemo se čuditi, da se ta svetnik – ki je bil svetnik prav zato, ker se ni nikoli pustil ujeti v skušnjava določenega življenja – med vojno obrne stran od komunizma. Prav tako ne bomo presenečeni, da se človek, ki ni mogel nikoli obdržati ene same razredne, nacionalne ali politične identitete, tudi med pisanjem loči od svojega krstnega imena. Še danes nam to ime – »Eric Blair« – pomeni kvečjemu nekoliko nerodno preobleko (kamuflažo á la Clark Kent), ki jo mora George Orwell med pisanjem odvreči. V tej zgodbi prekinitev in ločitev pa vendarle vztraja ena sama, jasno določena sila: Orwellova brezpogojna ljubezen do resnice. Orwell ni zapuščal življenj relativno uspešnega študenta, imperialnega vojščaka, meščanskega učitelja, boemskega brezdomca, angleškega socialista in španskega borca zato, ker bi hlepel po draži vedno novih življenjskih oblik. Z nekimi življenjem je prekinil tedaj, ko je v njegovi sredi občutil absolutni sram pred obličjem resnice. S tem čustvom je navsezadnje prežeta vsaka resnično sve-

tniška biografija: skušnjava v svetniku ne sproži jeze, temveč sram, ki ga povzdigne nad skušano življenje. V svojem burmanskem obdobju naj bi Orwell doživel tri takšne izkušnje. V kratki pripovedi *Ustreliti slona*, sicer faktično nepreverjeni zgodbi, poroča o podivjani živali, ki jo je moral ubiti kot varuh Imperialnega redu. Toda tudi potem, ko je vanj spustil več strelav, je slon še vedno stal na nogah, otrpel v bolečini; Orwell, obkrožen z množico domačinov, ki naj bi bili »subjects« njegove »Imperial power«, občuti pred svojimi gledalci natanko tisto čustvo, ki bi si ga oblastnik ne smel nikoli privoščiti: sram, zardelost. Druga, bolj verjetna zgodba, govori o ubijanju človeka. V *Obešanju* opiše eksekucijo Burmanca, ki ji je moral prisostvovati kot del imperialne mašinerije. Vendar v pripovedi ne oriše svoje vloge drugače kot s temi besedami: da je bil pri ubijanju navzoč. Četudi je vsakemu drugemu vojščaku v zgodbi dodeljena povsem jasna vloga v procesu eksekucije, ji Orwell vsaj po svoji pripovedi kvečjemu prisostvuje; Orwell ne izpolnjuje uradniških papirjev, ne privede kričečega ujetnika k vešalom, ne pričvrsti vrvi in nikakor ne spodmakne pručke pod obešencem, temveč kvečjemu kot nema priča opazuje imperialni akt. Ta esej je prežet s sramom pred resnico: da je bil Orwell v resnici vojščak imperija in »kolešček v njegovem stroju«. Tretja zgodba je manj brutalna, a vendarle še bolj nabita z istim čustvom. Njen vir je Orwellov prvi, deloma avtobiografski roman *Burmanski dnevi*. Glavni junak dela je John Flory, nerodni in prezirani Imperialni vojak – in Orwellov avatar, seveda –, ki poskuša svojo nepriljubljenost pri drugih belcih nadomestiti s prijateljstvi med Indijci, Burmanci in drugimi »domačini«. Najtesnejšega zaveznika najde v indijskem zdravniku Veraswamiju, s katerim se pogosto zapleta v ognjevite razprave o vprašanju rase in imperija. Vloge v debati pa so nasprotno od pričakovanih: medtem ko Veraswami strastno zagovarja dosežke evropske civilizacije, Flory časti pristnost in naravnost domačega ljudstva. Njuni dialogi so brez dvoma

odmev Orwellovih resničnih pogovorov s prebivalci Burme; v njih lahko prepoznamo ne le roko mojstrskega pisca, temveč tudi njegov prezir do sebe in svojega tedanjega poklica: »Mi, Angleški prebivalci Indije,« je dejal Flory, »bi lahko bili skoraj znosni, če bi le priznali, da smo navadni tatovi, in če bi kradli brez odvečnih besed.« Doktor je z zadovoljstvom sklenil palec in kazalec: »Težava tvojega argumenta, prijatelj moj,« je odgovoril v žaru ironije, »težava je le v tem, da dejansko niste tatovi.« Bralec bi težko ne zardeval ob teh vrsticah. Celoten lok pripovedi – Floryjevo zatajevano razmerje z vaško lahkoživko, neuspešni ljubezenski poizkusi pri Angležinjah, njegov oblastniški *multikulti* in končni samomor – poganja občutje sramu. Orwell ponuja bralcu priložnost, da podoživi natanko tisti občutek, ki je njega samega pognal ven iz življenja v vlogi oblastnika: občutek sramu, ki politično nadvlado intimizira in ponotranji do te mere, da sestop iz oblasti postane stvar osebne spreobrnitve. Vendar sram pred čim? Pred resnico. »Nenehno me preganja občutek, da sem prevarant in lažnivec; natanko to občutje pa nas vodi k temu, da se moramo dan in noč upravičevati,« pravi Orwell-Flory.

Orwell je danes poznan kot zagovornik resnice v politiki *par excellence*. Manj pa je znano, da to nasprotovanje laži izhaja iz izkušnje, ki jo je doživel kot *oblastnik*, ki svojo premoč občuti kot predmet intimnega sramu in spreobrnitve. Celo v svojih kasnih *Zapisih o nacionalizmu* ne ponuja analize, ki bi se bistveno razlikovala od logike, ki je obvladovala že pogovor med nameščencem kolonialne oblasti in domačinom iz *Burmanskih dni*. Sodobni spori med nacionalisti ali pripadniki različnih ideologij so namreč prav tako podvrženi zapovedim logike pripadnosti, le da tokrat ne ukrivljajo resnice v korist sogovornika, temveč v prid samega govorca. Intimen odpor pred to lažjo je Ericu Blairu preprečeval, da bi se lahko kadarkoli trdno ustalil v življenjsko obliko sredi neke skupnosti; »nacionalizem« namreč zanj ni zgolj ime za divjo privrženost lastnemu narodu, temveč označuje pripadnost kateremukoli tipu človeške skupnosti, kadar vstopa v navzkrižje z resnico. Orwellov zasebni »socializem«, ki ga je izpovedoval – to besedo moramo razumeti v njenem polnem religioznem pomenu – vse do svoje

smrti, zato ne pomeni pripadnosti neki ideologiji, temveč nenehni opomin, da na škodo drugega človeka živimo v laži.

Zato se tudi Orwellovo najslavnejše delo, *1984*, zaključí z najtesnejšo bližino med resnico in zasebnim. Winston Smith lahko zavrže resnico in sprejme laž – laž v najbolj grobem smislu, kot neresnično matematično enačbo – šele tedaj, ko je pripravljen med svoj najintimnejši strah in sebe postaviti žensko, ki jo ljubi. Ti dejanji sta v Orwellovi pripovedi navsezadnje nerazločljivi: laž vselej sprejmemo na škodo drugega človeka; drugega izdamo tedaj, ko se odvrnemo od resnice. Skorajda ne obstaja recepcija Orwellove »distopije«, ki ne bi iskala v njej politične parabole; kot poroča Barbara Demick v svoji izjemni *Nothing to envy*, se pribežniki iz Severne Koreje še danes navdušujejo nad subverzivnim potencialom *1984*. A vendarle je sam Orwellov roman povsem okleščen strogo političnih vsebin; kritika neenakosti je komajda nakazana; neresnica, ki jo mora ob koncu dela sprejeti junak romana, ni zgodovinska ali faktučna neresnica; in končno, Veliki brat ne poseže v politično, temveč intimno medčloveško vez. V nasprotju z drugima vélikima »distopijama« dvajsetega stoletja, Zamjatinove *Mi* in Huxleyjevega *Krasnega novega sveta*, ki sta *1984* posodili kvečjemu obliko, se Orwell v svojem romanu ne poseveča strukturi sistema ali njegovim političnim implikacijam. Niti ni *1984* kritika politične rabe neresnice, temveč le – sicer res najbolj skrajna, dovršena in groteskna – variacija na temo, ki prežema njegovo celotno delo: življenje v laži na škodo drugega človeka. Šele *Živalska farma*, ki je Orwell očitno ni mogel prenesti v kontekst intimne (človeške!) pripovedi življenja v laži, lahko ponudi čisto politično parabolo; *1984* ostaja vpeta v Orwellov prevladujoči religiozni register. V sredi te skupnosti, te partije in tega življenja lahko ostaneš le tedaj, ko vzameš nase neresnico, ki ne more biti nič drugega kot izdaja drugega človeka; in nasprotno, ko izdaš drugega človeka, lahko to storiš le z odpadom od resnice. Življenje skupnosti je edini predmet Orwellove skušnjave ...

Natanko zato bo svoji morda najboljši deli, *Poklon Kataloniji in Na robu in na dnu v Parizu in Londonu*, posvetil življenju v družbi izdanih. Ker so borci iz anarhistično-marksistične POUM po

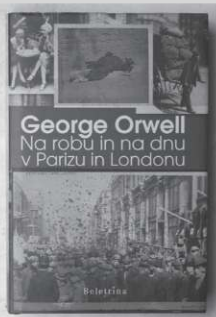
izdaji Socialistov skorajda obsojeni na smrt, in ker je brezdomce in klateže zavrгла skupnost v celoti, bo lahko v njihovi družbi našel tovarištvo, ki ne more biti več osnovano na laži. Ker je politika v vseh svojih oblikah, kot partijska, nacionalna ali religiozna vez, zasnovana na temeljih neresnice, bo lahko našel resnico le v sredi tistih,

ki jih ta neresnica izroči pogubi. Ta človek, ki ni mogel živeti »v kitovem trebuhu« (kot je sicer naklonjeno opisal Millerjevo brezskrbnost sredi vojne vihre) je zato moral »doživeti brodolom, da bi mu ne bilo več treba misliti na nič drugega kot na brodolom sam« (*Pisatelj in Leviatan*). ■

■ RECENZIJA

»O drži avtorja«

Igor Bijuklič

George Orwell:
Na robu in na dnu v Parizu in Londonu,
Študentska Založba,
zbirka Beletrina
2010, 259 str.

George Orwell (Eric Arthur Blair) je avtor, ki ga ni potrebno podrobneje predstavljati. V našem prostoru skorajda ni angažiranega bralca, ki se ne bi srečal vsaj z »1984« ali »Živalsko farmo«. Biografija tega izredno plodnega političnega misleca 20. stoletja pa se praviloma že uvršča v snov, ki jo repertoar splošne razgledanosti prostodušno spregleda. Grafije, predvsem »velikih«, so sicer res problematična stvar. Njihova nagnjenost k potvarjanju s povečevanjem se odvija po metodi nekrologov; »o mrtvih vse najboljše«. Zato so te večinoma bolj šepav vir podatkov o avtorjih, saj se jim samodejno pripisuje, ne ozirajoč se na čas in zgodovinske okoliščine njihovega dela in ustvarjanja, pravilno dozo genija, racionalnosti, razsodnosti, tolerance, naprednosti itd., čeprav že površno branje izvornikov pokaže, da imamo opravka s povsem običajnimi duhovi njim lastnega časa.

Orwell je tovrstne pisce biografij prikrajšal za honorarje in podvige povzdigovanja. Nihče ne bi zmozel bolje opisati njegovega življenja, kot je to

storil Orwell sam v delih, kjer je prisoten kot prvoosebni pripovedovalec lastnega izkustva. Njegova literarna dela imajo neposredno zaslonbo v dejanskih doživetjih, saj je bil Orwell globoko prepričan, da življenja in samega sebe ni mogoče spoznati drugače kot z neposredno izkušnjo. Najdolgotrajnejše spoznavanje, kjer se vprašujemo po skoraj nemogočemu, namreč kdo smo, nikakor ni isto kot odgovor na vprašanje, kaj smo, denimo po poklicu, veroizpovedi ali narodnosti. K spoznavanju »kdo smo« nikakor ne vodi mišljenje o sebi, temveč le naše delovanje in dejanja. Orwellov avtorski dodatek bi šel v smeri, da je spoznanje toliko jasnejše, kolikor bolj dogodki odstopajo in sprevrčajo ustaljeno normalnost, pa čeprav v tem zastavimo tudi lastno življenje. V Orwellovem primeru je to spoznavanje mnogokrat vodilo v okoliščine, ki danes veljajo za pustolovske, katere moderni mediatizirani gledalec (vse manj bralec) nadvse rad zasleduje, a le kot posredovano izkustvo, ki ga kratkočasi. Kar nekaj literatov je po poti neposrednega izkustva iskalo vir snovi in navdih in te praviloma spoštujemo. Nekatere je usoda naredila za priče dogodkov, nekateri so se vanje podali v lovu za poceni vznemirjenjem in zabavo. Med političnimi misleci 20. stoletja pa je le redkokateri postal prostovoljni »pustolovec«, ki je za svoj spoznavni moto vzel izzivanje življenja le zato, da bi ga bolje razumel. Vsaj nekatera dejstva Orwellove biografije so ključna, če želimo razumeti avtorjevo držo, ki se je začela oblikovati ravno v delu »Na robu in na dnu v Parizu in Londonu« (*»Down and Out in Paris and London«*), ki zaradi letnice izdaje (1932), velja za njegov knjižni prvenec. Eric Arthur Blair je bil sin uradnika v »opijskem odseku« indijske državne uprave. Po šolanju, med drugim tudi na prestižnem kolidžu v Etonu, se je tudi sam zaposlil pri indijski imperialni policiji v Burmi, kjer je služil pet let. Služenje v represivnem aparatu